

Справа „Род проти Данії” (Rohde v. Denmark)

У рішенні, ухваленому 21 липня 2005 року у справі “Род проти Данії”, Суд постановив, що

- не було порушено ст. 3 Конвенції.

Обставини справи

Заявник Пітер Род є громадянином Данії, народився 1965 року.

13 грудня 1994 року заявника було заарештовано і звинувачено у контрабанді наркотиків. Першого дня арешту увечері (о 20.00) його помістили до камери спостереження, де він мав залишатись до обіду (12.30) наступного дня. Таку камеру було обрано для заявника з огляду на те, що він, за його словами, страждає на клаустрофобію і готовий вчинити самогубство. Впродовж часу перебування заявника у цій камері його стан періодично перевірявся персоналом установи затримання (загалом було здійснено 36 перевірок), а також двічі його оглянула медсестра.

Наступного дня після арешту (14 грудня 1994 року) судом було ухвалено рішення про продовження тримання заявника під вартою до 10 січня 1995 року. Суд також постановив, що до 28 грудня 1994 року заявник має залишатись в одиночній камері.

Рішення про тримання заявника в одиночній камері продовжували багато разів. Його мали перевести до звичайної камери 28 листопада 1995 року. Втім заявник виявив бажання залишатись сам у камері до 12 грудня 1995 року. Впродовж часу перебування під вартою заявника часто оглядали різні лікарі (27 разів його обстежували терапевти, 43 – медсестри, 32 – психіатри і кілька разів – зубні лікарі).

У середині січня 1995 року заявник, на знак протесту, на кілька тижнів оголосив голодування, впродовж якого вживав лише фруктові соки. Протягом цього часу стан його здоров'я раз або двічі на день перевіряли лікарі. У висновку лікаря в'язниці від 17 січня 1995 року зазначалося, що психічний і фізичний стан заявника залишався незмінним. А у записі, здійсненому 18 січня, поведінку заявника було оцінено як “ситуативну реакцію”.

Загалом заявник знаходився під вартою до 14 травня 1996 року, тобто до часу постановлення вироку в його справі. Пана Рода було виправдано за звинуваченням у контрабанді наркотиків, але засуджено за кваліфіковане шахрайство до восьми місяців ув'язнення та до сплати штрафу.

12 липня 1996 року заявник звернувся до суду з позовом про компенсацію моральної і матеріальної шкоди, якої він зазнав внаслідок попереднього ув'язнення. Його адвокат стверджував про порушення ст. 3 Конвенції, а також заявив клопотання про проведення психіатричного обстеження свого підзахисного. У висновку психіатрів стверджувалося, що п. Род, “котрий до часу його взяття під варту ніколи не виявляв будь-яких ознак психічних порушень, тепер, найімовірніше, страждав на параноїдальний психоз”. Також лікарі висловили припущення про наявність можливого причинового зв'язку між початком і розвитком психічної хвороби у заявника та тривалим часом його перебування в одиночному ув'язненні.

До суду, який вирішував питання про компенсацію, було також подано висновки медико-юридичної ради, що двічі провела обстеження заявника. У них, зокрема, зазначалося, що п. Род страждав на параноїдальну шизофренію. Стосовно причини хвороби лікарі відзначили, що хоча таку причину і важко точно встановити, проте “одиначне ув'язнення зазвичай породжувало особливе і надмірне психічне напруження для людини”, а відтак могло бути одним з факторів, що зумовив розвиток психічного розладу у заявника.

Також до суду було представлено висновок Національної ради з виробничих захворювань, у якому стверджувалося, що ступінь втрати заявником працездатності становив 30 відсотків.

З іншого боку, на запит суду було отримано висновок Головного консультанта установ ув'язнення м. Копенгаген. У ньому наголошувалось, що заявника ніколи не вважали

серйозно психічно хворим, психопатичним, чи таким, що перебуває на межі психічного розладу. Ніхто із висококваліфікованих та досвідчених лікарів, які вели спостереження за заявником під час ув'язнення, жодного разу не помітили у нього будь-яких виявів психічного розладу. До того ж зауважувалося, що це були саме ті лікарі, які мали значний досвід у діагностуванні у в'язнів ізоляційного синдрому.

Натомість чимало свідків, викликаних до суду, наводили інші факти. Зокрема матір заявника свідчила, що, перебуваючи в ув'язненні, її син писав дивні листи, став дратівливим і замкнутим на противагу тому, що раніше він зазвичай був динамічним, уважним та відкритим до спілкування. Сестра п. Рода відзначала, що він виглядав глибоко нещасним, стурбованим і його зовнішній вигляд змінився: він помітно втратив у вазі та відростив бороду. Священик в'язниці розповів суду про те, що заявник завжди по-особливому повадився під час прогулянок – рухався вкрай обережно і повільно уздовж стін в'язниці. Учителька, яка проводила заняття з в'язнями, засвідчила, що від першого дня, виглядало, що заявник перебуває у відчаї й дедалі глибше поринає у депресію. До таких оцінок її схилило те, що він нехтував потребами особистої гігієни та мав труднощі у зосередженні уваги під час уроків.

Суд зрештою задовольнив позов заявника, визнавши, що одиночне ув'язнення стало головною причиною його психічних страждань, і призначив сплатити йому як компенсацію 1 109 600 датських крон. Втім суд дійшов висновку про відсутність порушення ст. 3 Конвенції з огляду на те, що у справі не виявилось фактів, які б вказували на неналежне поводження із заявником під час його ув'язнення.

Зміст рішення Суду

Посилаючись на ст. 3 Конвенції, заявник стверджував про надмірну тривалість його утримання в одиночному ув'язненні (від 14 грудня 1994 року до 28 листопада 1995 року), а також про неналежну якість спостереження за станом його психічного здоров'я у цей період.

Суд зазначив, що питання про одиночне ув'язнення вже довгий час залишається епіцентром у діалозі, що триває між Комітетом Ради Європи із запобігання катуванням (далі - Комітет) та Урядом Данії. Комітет наголосив, що будь-які форми тривалого одиночного ув'язнення особи без надання їй належної фізичної та психічної підтримки, як свідчить практика, можуть породжувати руйнівні наслідки для цієї особи, зокрема призводити до погіршення її розумових здібностей і втрати соціальних навиків.

Отож Суд відзначив, що тривалість утримання заявника в одиночному ув'язненні, яка становила 11 місяців і 14 днів, викликала занепокоєння через ризик негативного впливу такого ув'язнення на заявника.

Втім, вирішуючи питання про те, чи був зазначений період ув'язнення надмірним, Суд взяв до уваги умови ув'язнення, зокрема ступінь соціальної ізоляції заявника. Заявник перебував у камері площею 8 кв.м., у якій був телевізор. Він також мав доступ до газет. Хоча п. Род був цілком обмежений у контактах з іншими в'язнями, проте він регулярно упродовж дня контактував із персоналом в'язниці. Крім того, один раз на тиждень він мав уроки англійської і французької мови з учителем. Також він мав побачення зі священником в'язниці та зі своїм адвокатом. Загалом 12 разів упродовж ув'язнення його відвідував соціальний працівник, 32 рази – психотерапевт, 27 разів – лікар і 43 рази – медсестри. Заявник регулярно бачився зі своїми родичами під наглядом працівників в'язниці, зокрема щотижня мав одногодинне побачення з матір'ю та щодва тижні його відвідували батько і сестра. Разом з матір'ю до п. Рода приходили друзі: спочатку у кількості п'яти осіб на кожне побачення, а згодом, з огляду на запроваджене обмеження, – не більше двох осіб.

Зважаючи на ці обставини, Суд дійшов висновку що майже однорічна тривалість одиночного ув'язнення не була поводженням, що порушує ст. 3 Конвенції.

Суд зауважив, що спочатку заявника було поміщено у камеру спостереження на шістнадцять з половиною годин, упродовж яких до нього 36 разів навідувався лікар і двічі – медсестра. Загалом протягом часу одиночного ув'язнення заявника періодично оглядали

лікарі. Також Суд відзначив, що у випадках, коли поведінка чи настрої заявника помітно змінювались, спостереження за заявником негайно посилювалось.

Суд взяв до уваги думку Головного консультанта установ ув'язнення м. Копенгагена стосовно того, що жоден із високваліфікованих і добре досвідчених лікарів, які здійснювали нагляд за заявником, не визнав його справді психічно хворим.

Зважаючи на наведені обставини, Суд не зміг погодитись із п. Родом у тому, що спостереження за ним було неналежним і недостатнім. Суд визнав той факт, що заявнику не було забезпечено регулярне спостереження від психолога чи психіатра. Втім, на думку Суду, на державу не може бути покладено обов'язок гарантувати регулярну участь цих спеціалістів у спостереженні за затриманими. Тому недоцільно розглядати таку участь як складову зобов'язання держави забезпечити ефективне спостереження за особами, які перебувають в одиночному ув'язненні.

Далі Суд з'ясовував, чи спостереження інших людей за заявником під час його перебування в одиночному ув'язненні повинні були змусити компетентні органи посилити за ним нагляд чи скерувати заявника на психологічне або психіатричне обстеження. Суд, зокрема, надав оцінку свідченням матері та сестри п. Рода, священника в'язниці і вчителя. Суд відзначив, що ніхто з цих чотирьох свідків не висловив міркування про те, що у заявника проявлялись ознаки психічної хвороби. Також жоден з них не повідомив про свої спостереження і побоювання адміністрації в'язниці чи лікарям або медсестрам. Також вони не звертались ані до суду, ані до адвокатів.

Тому Суд дійшов висновку, що з боку компетентних органів не було недостатнього спостереження за заявником, недостатньої уваги до його психічного чи фізичного стану, які можна було вважати таким поводженням, що суперечить ст. 3 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.